

MŰGYŰJTÉS ÉS MŰKERESKEDELEM

MAI VÁLSÁGUK OKAI

A manapság is figyelemmel kíséri a műtárgyak adás-vevését sőt világcégek árveréseinek eredményeit, arra a következtetésre juthat, hogy sohasem volt rosszabb konjunktúrája a műtárgyoknak, mint éppen manapság. Nemcsak a háború utáni hatalmas fellendülésnek fellegett be, hanem megszűnt a békeévek nyugodt, szolid üzletmenete is. A művészeti folyóiratok, melyek eddig diadallal emlékeztek meg egy-egy mesevilágba illő árról, ma önkénytelenül lefelé licitálnak s a legolcsóbb vételeket jegyzik fel, melyek hasonlóképpen már-már a mesevilágba illenek. Azelőtt nem volt ritkaság, ha egy gótikus faszoborért 20—25.000 pengőt, illetve ennek megfelelő márkát, frankot, fontot vagy dollárt fizettek, egy tizenötödik századi olasz brokát miseruha 30—40.000 pengőbe, egy jobb gótikus ötvösmunka 10—15.000 pengőbe került. Ezek az árak az alsó értékeket jelzik, amint kiválóbb minőségű, díszesebb vagy ritkább alakú darabról volt szó, a becsár sokszorosra növekedett. Ezzel szemben két hónappal ezelőtt az egyik newyorki aukción egy XV. századi szép miseruha 250 dolláros kikiáltási áron nem akadt vevőre, nyáron pedig az ismert nagy hagyaték müncheni aukcióján egy XIV. századi spanyol kehely 450 márkáért cserélt gazdát.

Ilyféle, százsámra idézhető adatok gondolkodóba kell hogy ejtsék a gyűjtőket, akik az árak szörnyű süllyedésével s a műkereskedelem haldoklásával lassan mindenüket elvesztik, fgy kell annak lenni, mert a gyűjtő nemcsak venni szokott, hanem eladni is, nemcsak szám szerint gyarapítja kis kollekcióját, hanem értékének lassú emelésére is törekszik. Selejtesebb, megúnt tárgyait eladja vagy ráfizetéssel jobbakra cseréli át. Néha egész csoportoktól megválik, hogy egy másikra annál jobban specializálhassa magát. Ebben a munkában szüksége van a műkereskedőre s ha észreveszi, hogy tárgyaiért eladáskor nem kap annyit, mint amennyit annakidején fizetett érték, bizalma, hite meginog. Elvégre a legideálisabb gyűjtőszellem mögött is ott lappanghat a földi javak, a pénz gyönyörködtető és főképp biztos teaurálásának gondolata. Abban a pillanatban, mikor észreveszi, hogy kincsei nem állandó értékűek, elveszti kedvét, mert joggal gondol arra, hogy a becses holmik tulajdonképpen egyszerű ócskaságok.

Kényelmes lenne a katasztrofális árzuhanást s a műkereskedelem sorvadását a világgazdasági helyzet függvényének tartani. Kétségtelen, hogy ez az egyik oka a mai helyzetnek, talán a főoka is. Olyféle szerepe van, mint annak a karnak, mely egy részeg embert meglök

és az elesik: vitatkozni lehet afelől, hogy a kar vagy a bor volt az igazi tettes. Az alábbiakban azt kívánjuk bemutatni, hogy a műtárgyak devalválás! folyamata a gazdasági krízisre való tekintet nélkül is megindult, sőt a mai állapotok egyik legfőbb okozója, bármily hihetetlenül hangzik is, maga a műkereskedelem.

Azzal kell kezdeni, hogy a mai értelemben vett műgyűjtés, bár ősi szenvedélynek látszik, tulajdonképpen újabb keletű. Műgyűjtésen ezúttal művészi beccsel bíró régi tárgyak vásárlását értjük. Az ókor embere nem ismerte ezt a gyűjtési módot. Nem régi, hanem szép objektumokat vásárolt. Rendszerint saját kortársainak alkotásai iránt érdeklődött, de ha régi holmit is megszerzett, azért tette, mert különösnek, ritkának tartotta azt. Ez a felfogás a népvándorlás barbár intermezzója után tovább tartott, csak igen későn, a renaissance idején jelentkezik a mai gyűjtéshez hasonló tevékenység. A XVI. század elején az antik művészet, főképp a szobrászat emlékeit rendszeresen gyűjteni kezdik. Ismeretes az az anekdota, hogy a fiatal, még névtelen Michelangelo egyik szobrát mint antik művet borsos áron adták el, miért is a művész tiltakozni volt kénytelen. Az a szenvedély azonban, mely a renaissance emberét antik tárgyak gyűjtésére ösztökélte, nem azonos a mai műgyűjtés lelki rúgóival. Az előbbi saját művészetét igazolta az antik tárgyakkal, a mai gyűjtő holmiját nem hozza kapcsolatba az élő művészettel.

A régi tárgyak a késő-renaissance és a barokk stílus virágzása idején hódítják meg a műpiacot. Az úgynevezett ritkaságkamrák a mai gyűjtemények első igazi ősei. Ezek a kincsestárak a művészi becsre való tekintet nélkül érdekes ritkaságokat hordtak össze, szobrok, képek és iparművészeti remek mellett ereklyéket, asztronómiai szerszámokat, kitömött exotikus állatokat és ásványokat. Eredeti állapotában ilyféle gyűjtemény, sajnos, nem maradt az utókorra, de metszetekből és leltárakból következtetni lehet egykori mivoltukra. Ilyen volt Ferdinand tiroli főherceg híres ambrasi gyűjteménye, mely a bécsi múzeum iparművészeti osztályának alapjává vált, ilyen II. Rudolf császár rendkívül gazdag prágai kincsestkamrája, a hazai gyűjtemények közül Nádasdy Ferenc sárvári s az Esterházyak fraknoi kincsestára. A fülledt pompájú, képekkel teleaggatott barokk termek mennyezetéről kitömött fókák, krokodilok lógtak alá. A faliszekrényekben békésen megfértek egymás mellett: megláncolt mammutagyar, zománcos billikom, meteorkő, trombitáló automata, díszesen foglalt bölényszarv, Attila vagy Nagy Karoly sisakja, rejtelmes horoszkóp, kínai legyező és koránból faragott feszület. A szobrászat emlékeit többnyire bronzból és elefántcsontból készült mitologikus figurák képviselték. Mindehhez hozzá kell számítani a fegyverek és zenélő órák sokaságát.

A mai gyűjtemények szemszögéből nézve első pillanatra idegennek tűnik ez a felfogás, azonban nem szabad elfeledni, hogy a ritkaságkamrák kezdték meg a régi tárgyak gyűjtését s ha ez a gyűjtés tervszerűtlenül folyt is, a kollekciókban már nem a korbéli művészet alkotásai, hanem a régiségek domináltak. A felfogás különben nem idegen a mai kortól. Arra kell gondolni, hogy korunk egyik legtöbbször értékelt gyűjtője, a nemrég elhunyt Albert Figdor remek objektumok

mellett hasonlóképpen egészen fantasztikus tárgyakat is vásárolt: középkori orvosi műszereket, szabásmintakönyveket, sőt feliratos női harisnyakötőket és majmok számára készült apró rokokó díszfrakkokat is. Az az óriási érdeklődés, mely tárgyainak elárverezését kísérte, nemcsak őt igazolta, bizonyította azt is, hogy a ritkaságkamrák ízlése még ma is kísért.

A tizenkilencedik század analitikus és történeti szemlélete megteremtette a modern múzeumok típusát és kialakította a mai műgyűjtés irányait. A múzeum gondolatában új elem, hogy — bizonyos műfaji megkötöttségektől (képtár, iparművészeti múzeum) eltekintve — mindent gyűjt. Bármelyik történelmi korszak alkotásait szívesen engedni falai közé, nem részesíti előnyben a barokkot a gótikával, a gótikát a renaissance-szal szemben vagy fordítva. Évszázadok merőben ellentétes szellemű alkotásai békésen megférnek egymás mellett, magának a múzeumnak nincs véleménye arról, hogy melyik stíluskorszak áll a mai emberhez közelebb. Ez a hűvös rezerváltság csak oly évszázadban képzelhető el, melynek művészete a termelés egészét tekintve erőtlen és bizonytalan. Jellemző, hogy a múzeumok java része nem is vásárol modern objektumokat, melyeknek pedig a mai ember számára ezerszer izgalmasabbnak kellene lenniök, mint a régiségeknek. Nekünk a múzeum természetesnek tűnik, ezzel szemben a letűnt idők bármelyik nagy mecénása, pl. II. Gyula pápa, aki finom ízlésű műbarát volt, érthetetlennek találná, ő elsősorban korával törődött, Michelangelóval és Rafaellel dolgoztatott, hitt a modern művészetben és észre sem vette a régit. Nem lehetne neki megmagyarázni, hogy a régi tárgy miért érdekesebb, mint az új, a múlt homálya miért izgatóbb, mint a jelen, melynek művészetében a mi vágyaink és céljaink öltenek testet.

Napjaink műértője, műbarátja, ha vannak is szívéhez különösen közelálló korok vagy mesterek, egyforma elragadtatással szemlél egyiptomi szobrokat, gótikus katedrálisokat, barokk tereket vagy impresszionista csendéleteket. A történeti szemlélet mentesítette a határozott állásfoglalástól, minden érdeklí, ami művészileg kvalitásos. Bizonyos azonban, hogy a régi objektumokkal szemben elnézőbb, mint a modernekkel szemben, az öreg hollandi tájkép, ha harmadrangú mester munkája is, becsesebb számára, mint korának egy nem elsőrangú, de kvalitásos alkotása. Megbecsüli a tárgyak időről tett tanúságát. Ez a gyengédség minden idők legművészibb nemzetéből, a görögből teljesen hiányzott. Alikor a perzsák rombadöntötték Athén várát, a visszatérő görögök földdel töltötték ki a romokat s ráépítették az új Akropolist. Egyszerűen betemették az ősök fényes művészetének emlékeit; tehették, mert mertek és tudtak fölébe még fényesebb alkotásokat emelni.

Természetes, hogy a múzeumok univerzális gyűjtési tevékenysége, illetve az a szellem, mely e tevékenységet szabályozza, a mai magángyűjteményekre is rányomta bélyegét. A gyűjtők idővel megsokasodtak, az amatőrség gyökerei mélyen a középosztályba lenyúltnak, viszont a gyűjteményeknek csak elenyésző töredéke szisztematikus jellegű, a többi alkalmi vételek véletlenségeiből tevődik össze, mert

megteremtőiknek rendszerint csak korlátolt anyagi eszközök állnak rendelkezésükre. A legtöbb kollekció sokféle stíluskorszak emlékeit egyesíti magában. Szisztematikus, nagyobb egységek kialakítására csak abban az esetben kerülhet sor, ha az egyes objektumok — pl. a fajansz, üveg, metszet esetében — aránylag olcsók.

Műgyűjtés azonban elképzelhetetlen műkereskedelem nélkül s ez az a pont, ahol a mai krízis okaihoz érünk. A gyűjtők java része a műkereskedelem vizéből merít. Nehezen szánja rá magát, hogy közvetítő nélkül vásároljon. Elveszti a talajt, ha magánossá áll szemben, nem tudja mit kínálnak neki s nem tudja, hogy mennyit ajánljon érte. Irtózik a becsapatástól. Ezzel szemben a műkereskedő bekonferálja árúját, lassanként tanácsadóvá, szakértővé lép elő, végül nem lehet egy lépést sem tenni nélküle.

A helyzet néhány éve érezhetően megváltozott. A gyűjtő nehezen szánja rá magát a vásárlásra, a műkereskedőnek pedig rengeteg tárgyat kínálnak, de nincs akinek tovább lehetne adni. Az általános pénztelenség egymagában nem magyarázza meg ezt a sajátos jelenséget: a bizalmi krízis egy fajával állunk szemben. A műbarát bizalma nemcsak a műkereskedőben rendült meg, hanem saját műtárgyaiban is.

Egyik oka ennek a műtárgyak árának állandó ingadozása. Tudott dolog, hogy a történeti szemlélet elhatalmasodásának ellenére is megmaradt bizonyos kapcsolat a modern művészet és a régi között. Az új művészek — nem a mecénások, mint régen, hanem maguk a művészek — felfogásuk igazolását, vagy ha tetszik, nemesi levelet keresik a régi alkotások egyes csoportjaiban. Az impresszionisták Velasquezen, Franz Halsban, Goyában találták meg őseiket, azokban a művészekben, akiknek stílusa valóban rokon az impresszionizmussal. Cézanne kora Grecót fedezte fel, az expresszionista szobrászat a néger faplasztikát. A legfrissebb keletű irányzat, az úgynevezett mágikus realizmus empire és biedermeier portrék exaktságára hivatkozik, Picasso Ingresre, Otto Dix pedig Ph. O. Rungera. Az új művészettel a hozzája kapcsolt ősök csoportja is divatba jön és ezt a divatot a műkereskedelem — tőzsdei nyelven szólva — megjátssza. Cézanne még ismeretlen volt, mikor a Greco-képek ára rohamosan növekedni kezdett. A még olcsón, csendben összevásárolt képek óriási áron cseréltek gazdát s vagyonokat alapoztak meg. Ma újból a maximális ár egyharmadán vagy egyötödén kerülnek piacra s hogy mélyebbre nem zuhantak, az pusztán az addig kellőképp nem méltányolt magas művészeti kvalitásuknak köszönhető.

Ugyanezt a játékot a műkereskedelem néha az ízlés változásainak figyelembe vétele nélkül ismétli meg. Legmegfelelőbbek a kísérlet céljára azok a művészek, — legnagyobbbrészt festők — akiknek stílusa rendkívül markáns, tehát könnyen felismerhető és oeuvre-je óriási. Képeit egy alkalmi konzorcium feltűnés nélkül összevásárolja. Ha ez megtörtént, könyvet irat egy jótollú és arra kapható szakmabelivel, melyben egekig dicsőíti. Így történt Magnascóval, az impresszionista Monticellivel vagy Utrillóval. Néhány év alatt a konzorcium búsán megtalálta számításait, ekkor már jöhetett a kijózanodás ideje s a képek rohamosan elértéktelenedtek. Itt csak jobb példákat idéztünk, oly

festők nevét, kik a blöff és visszaélés ellenére is művészek voltak, tehát alkotásaiknak reklámmentesen is volt és van bizonyos értéke. Megtörtént azonban, hogy tízezrekre hajtották fel oly művek árát, melyeket ma semmi pénzért, legfeljebb a vászon négyzetmétereként lehet eladni.

Az utóbbi évtizedek mohó üzletiessége gyakran rendezett meg ily tervszerű hosszmozgalmakat. Eredménye az volt, hogy egy csomó jelentéktelen, nem időálló műtárgy borsos áron jóhiszemű gyűjtők nyakán maradt. Nem csoda, ha ezek az emberek hamarosan leszoktak a vásárlásról. Ez lett volna azonban a kisebbik oka a gyűjtők megcsappanásának. A nagyobbik, a lényegbevágóbb, mely az egész tevékenységet lassan megbénítja, a hamisítások forgalombahozatala.

A hamisított műtárgy mérhetetlen tömegekben való felbukkanása a múlt század második felében kezdődött meg s azóta egyre fokozódik. Régebben is megtörtént, hogy közülök egy-egy piacra került, ezek a korábbi objektumok azonban részint ügyetlen és kezdetleges munkák, részint nem is mind hamisítványnak készültek, hanem részben egyszerű utánzatnak. Az utolsó száz évnek jutott az a kétes dicsőség, hogy a boszorkányosan sikerült hamisítványok piacadobásával a műkereskedelem ügyleteit a kétely és a szkepszis dudváinak melegágyává tették.

„Kétfajta műkereskedő van, — írta egyszer a Burlington Magazine szerkesztője — az egyiket becsapják hamisítványokkal, melyeket aztán kénytelen továbbadni, a másik maga gyártja vagy gyártatja azokat. Ha ténykedésük tovább folyik, rövidesen megváltozik a műtörténet képe s oly mesterművek megjelenésével kell majd számolnunk, melyekre eddig álmunkban sem mertünk gondolni.“ Ha ez idézettel szemben védelembe is kell venni a műkereskedők szolid, becsületes csoportját, lehetetlenség meg nem látni, hogy a helyzet lassanként kritikussá, sőt végzetessé válik.

Múzeumnak, gyűjtőnek állandóan résen kell lenni, mindenkor számolnia kell azzal, hogy be akarják csapni. A gyűjtő helyzete kevésbé felelősségteljes, legfeljebb ottveszti saját pénzét, de a múzeumi szakembereknek vállain nagy gond nyugszik, mert közpénzekkel sáfárodnak s rendszerint nem apróságokra, hanem jelentékeny és drága tárgyakra reflektálnak. Kitűnő szakértők legnagyobb elővigyázata mellett gyakran megtörténik, hogy egy-egy hamisítvány helyet talál a múzeumok falain vagy vitrinjeiben. Sőt nyugodtan állíthatjuk, hogy nincs oly nagyobb múzeum, mely ne vásárolt volna hamisítványt. Nincs a világnak az a valamirevaló művészeti közgyűjteménye, melynek ne lennének e téren keserű emlékei. Ha a múzeumok is rajta-vesztenek, melyeknek tisztviselői évtizedes tanulmányokkal és óriási emléksismerettel veszik fel a harcot e rákfene ellen, nem csoda, ha a magángyűjtemények kevésbé tapasztalt amatőr tulajdonosai léptenyomon kénytelenek rájönni arra, hogy újból és újból csalás áldozataivá váltak.

A modem technikai felkészültség kezére játszik a hamisítóknak. A hamis tárgyak egyre tökéletesebbé válnak, egyre nehezebben felismerhetők. Növeli a bajt, hogy a pénz bűvös ereje, sajnos, olyanokat is a műkereskedelem érdekkörébe von, akiknek éppen hivataluknál és

állásuknál fogva a hamisítások ellen kellene küzdeniük. Talán nem érdektelen, ha néhány ismertebb, napjainkban játszódo történettel megvilágítjuk, miképp dolgozik ez az inficiált műkereskedelem. Az esetek kényes voltára való tekintettel a neveket inkább elhallgatjuk.

Párizsi gyűjtő szeretné eladni egyik képét, melyet Goya művének tart. 600.000 frankot kér érte. Németországból X. dr. múzeumi tisztviselő, egyetemi magántanár utazik ki megtekintésére. Rövid vizsgálat után kijelenti, hogy a képet nem Goya, hanem egyik legismertebb epigonja, Lucas festette. X. elutazik, a tulajdonos a képet 50.000 frankért adja el bánatában egy jelentkező műkereskedőnek. Néhány hónap múlva megjelenik a könyvpiacra egy német magángyűjtemény katalógusa. A kérdéses kép mint egyik főklenódium szerepel benne, mint a szöveg mondja: X. megállapítása szerint Goya kétségbevonhatatlanul eredeti műve, sőt egyik főműve. A párizsi gyűjtő érdeklődik német kollégájánál és megtudja, hogy az a képet 300.000 márkáért vette, még hozzá X. ajánlatára. Nem volt nehéz ezek után rájönnie arra, hogy X. összejátszott a kereskedővel, hamis szakvéleményt adott, olcsón vett, drágán adott el s a hasznon megosztott vele. A megindított per következtében X. kénytelen volt állásairól lemondani.

Groteszk, tragikomikus eset a következő. Az öregedő múzeumigazgató, ki a világ egyik legnagyobb közgyűjteményét vezeti, évek óta szoros kapcsolatot tart fenn egy műkereskedővel, mint a rossz nyelvek suttoják, annak gyönyörű felesége kedvéért. Egy nap remekszép női arcképet ajánlanak megvételre. Az igazgató azonnal látja, hogy a kép feltétlenül eredeti; sőt egyik legnagyobb német mester mindaddig ismeretlen portréja s így értéke rendkívül nagy. Azt gondolja, miért ne járjon jól műkereskedő ismerőse is, megpróbálja majd olcsón kezére játszani s tőle veszi meg. A képet egyik másodrangú németalföldi mester alkotásának mondja. Épp ezért a múzeum nevében nem reflektál rá, de ajánl egy műkereskedőt, aki szívesen megvenné. A gyanútlan eladó elmegy az ajánlott céghez, az igazgató közben telefonál, hogy a képet feltétlenül vegyék meg. Így a műkereskedő olcsón hozzájut, titokban megvizsgáltatja s mikor az igazgató meg akarja tőle venni, fantasztikus összeget kér érte. Így esett el a múzeum a ritka kincstől, mely nemrég példátlanul nagy summáért egy magángyűjteménybe került.

Egy angol gyűjtőnek évekkel ezelőtt csodálatosan szép zománcos tálát kínáltak. Megvette, utólag gyanút fogott, megvizsgáltatta szakértővel, aki hamisnak mondta. A gyűjtőt hiúsága megakadályozta, hogy lármát csapjon. Néhány hónap múlva Firenzébe utazott. A kereskedő, aki a hamis tálát eladta neki, megtudta ezt, ugyanolyan technikájú, a tálhoz hozzáillő zománcos kancsót készíttetett s azzal utána utazott. Az angolt egy nap a dómtéren gyászruhás matróna szólítja meg s „haláleset miatt“ műtárgyakat ajánl megvételre. El is megy, szépen berendezett lakásban jobb-rosszabb bútorokat mutatnak neki. A gyűjtőnek nem tetszenek a tárgyak, menni készül, mikor a sarokban eldugva megpillantja a táljához tartozó díszkancsót. Boldog izgalom fogja el, de a matróna, arra hivatkozva, hogy ez az egyetlen

ősi kincs, mely nagymúltú családjára emlékezteti, hallani sem akar eladásáról. Végre nagynehezen s mondani sem kell, szédítő áron megváltik tőle, a gyűjtő boldogan indul haza s azóta semmi sem ingatja meg hitében, hogy jobban ért a műtárgyakhoz, mint a hivatalos szakértők. A ravasz műkereskedő két legyet ütött egy csapásra: a kancsót is jól eladta s visszaszerezte üzletfele bizalmát.

Látható, hogy a rossz értelemben vett műkereskedelem manipulációi nem minden esetben forognak hamisítványok körül. Fényes üzlet kínálkozik akkor is, ha jó darabot különböző fortélyokkal olcsón lehet megszerezni, vagy ha másodrangú alkotást, mely már a műkereskedő birtokában van, elsőrendűnek sikerül kijátszani. Ezeket a műveleteket nagyban elősegíti a szakemberek írásba foglalt véleménye, az úgynevezett expert. A műtárgyat lefotografálják s a fénykép hátlapjára X. Y. nemzetközien elismert szakember néhány sorban ráírja, hogy a műben ennek és ennek a mesternek alkotását ismerte fel s véleményét aláírásával hitelesíti. Az expert a műtárggyal együtt vándorol s eladáskor tanúskodik mellette. Igen sok gyűjtő akad, aki e nélkül nem is vásárol, sőt a tárgyat nem nagyon nézegeti, hanem mindent az experttól tesz függővé. Idővel azonban ez a szokás, melyet a gyűjtők védelmére találtak ki, az eladók fegyverévé vált s még nagyobb visszaélésekre nyújt módot. Nem kell egyebet tenni, mint az egyik jobbnévű, üzleti nyelven szólva bevezetett expert-író lekenyerezni s hatalmas üzletekre nyílik kilátás. Magános gyűjtő nem teheti meg, pénze sincs annyi s azt sem tudja, kihez forduljon. A nagy műkereskedő ismeri a piacot, könnyebben talál egy-egy megtévedt szakértőt, könnyebben kenyerезi le azt, hiszen unos-untalan küldhet neki műtárgyakat véleményadásra. Az expertnek ára van s minél ismertebb a szakértő, az ár annál borsosabb. A műkereskedőnek, aki évente tucatjával küld egy-egy szakértőnek fényképeket,—jellemző, hogy az expert-író többnyire nem is látja a tárgyat, csak fényképét — nem nehéz az ötvenedik-századik alkalommal azt kérni, hogy a képet ne valamely hatodrangú művésznek, hanem világhírű mesternek attribuílja. Így születnek manapság Rembrandtok, Tizianok, Tintoretók s lassanként közismertté válik az a tény, hogy ha Kovács Istvánnak van egy Tizianja, az nem Tizian, de ha ugyanezt egy nagy műkereskedő megveszi, azonnal a nagy velencei piktor leghitelesebb alkotásává válik.

Az expert-írással való visszaélések és a kipattanó hangos botrányok arra kényszerítik a szakértőket, hogy visszavonuljanak a tanúskodás ezen formájától. A német múzeumok vezetőinek körében éppen az elmúlt hónapokban indult meg a mozgalom, amely egyelőre még éles ellenzőkre talál. Említésre érdemes, hogy Magyarországon a Gyűjteményegyetem tisztviselőinek a szolgálati szabályzat értelmében tilos írásos szakvéleményt kiállítani s a múzeumok eddig semmi hátrányát nem érezték, hogy a szóbeli közlés patriarchálisabb formája mellett maradtak.

A fentebbiekben látjuk a műkereskedelem mai rendkívüli helyzetének legfőbb okait. A gazdasági krízis csak egyik oka a mai válságnak, melyet kiszélesít az a tény, hogy a műkereskedelem ma a műgyűjtés ellen, tehát közvetve önmaga ellen irányul. Ilyféle támadást a legyen-

gült szervezet nem viselhet el s ha a tevékenység továbbra is ebben az irányban halad, a műtárgyak kézből-kézbe való vándorlása hihetetlenül megcsökken. Elvégre senkitől sem lehet kívánni, hogy tárgyakat vásároljon, melyekről csak szeretné hinni, hogy eredetiek s nem hamisítványok, de azt biztosan tudja, hogy ha el akarja adni, alig ígérnek értük valamit.

A kibontakozás útja megmutatkozik abban a néhány évtizede megindult irányzatban, hogy egy-egy ország gyűjtői leginkább hazájuk műtárgyait vásárolják. Ezzel kapcsolatos az a tény, hogy a világban szétszórt, magánkézben levő műtárgyak lassan visszazállingóznak abba az országba, ahonnan valók. Anglia már évtizedek óta jó példával jár elől, a londoni műpiac a XVIII. század nagy angol portréfestőinek konkurens nélküli felvevője. Magyarországon is igen erősen érezhető a hungaricák iránti érdeklődés s ma már az a helyzet, hogy a régi magyar ötvösség remekeit sehol sem fizetik meg olyan jól, mint nálunk. A gyűjtés irányának e változása nagyban elősegíti a hamisítások elleni küzdelmet. A magyar szakértő szemé magyar tárgyakra iskolázott s ez önként adódó leszűkített körben hasonlíthatatlanul könnyebben ismeri fel a hamisítványt, mintha például egyiptomi szoborról kellene ítéletet mondania. A gazdag magyar közgyűjteményekben a gyűjtő is megszerezheti az analógiákat, sajnos azonban, a helyzet egyelőre az, hogy a magyar műgyűjtők ritkán fordulnak vásárlás előtt múzeumi szakemberekhez. Sok felesleges bosszúságot, utólagos bánkódást takarítanak meg, ha hónapok alatt a vételre ajánlott tárggyal, megjelennének abban az illetékes múzeumban, mely ilyféle tárgyakat rendszeresen gyűjt. Ezt annál könnyebben is megtehetnék, mert a szakvéleményért egy fillért sem kell fizetniök.

Azoknak pedig, akik a hamisításoktól való félelmükben el akarják hagyni a gyűjtést, mást ajánlhatunk. Vásároljanak moderm műtárgyakat. Látogassanak el a festők műtermébe s vegyenek magától az alkotótól. Ez esetben nem kell félniök a hamisítás rémétől. A jó moderm képben ugyanannyi öröme telhet a gyűjtőnek, mint a régiben, nem is kell annyit fizetni érte s ami a kvalitásait illeti, köztudomású, hogy a szépséget nem kötik évszázadok.